

Morda bi našel človek izgovor. Saj so menda naši „Amerikanci“ res svet zase in jih je „nova“, mehanizirana domovina močno prekovala; gotovo pa je, da pričakujejo — če ne drugega — vsaj nekaj pažnje, in da to pričakovanje ni kaka rodoljubarska sentimentalnost, temveč tista bolečina, ki jo je Ivan Cankar položil Damjanu v usta z besedami: „Ko sem prvokrat pobegnil, sem komaj čakal, da stopim na barko; pel sem in vriskal, od same norosti sem zalučil klobuk v morje. Čez tri tedne sem bil bolan od same bridkosti; vse se mi je trgalo v prsih, če sem se spomnil, kako ob sobotah potrkavajo pri svetem Pavlu. Strpel sem eno leto, nič dalj. Ko sem se vrnil, sem skoraj pokleknil na to ljubo domačo zemljo...“

In nekaka slutnja vsega tega se razodeva v Zormanovih „Potih“, ki je že četrta njegova pesniška zbirka. Otrok je bil, ko je odšel z očetom v Ameriko — menda je zdaj tega kakih trideset let — in vseh teh trideset let živi med nebotičniki in misli na domovino, tehta usodo slovenskih izseljencev, jih bodri in podžiga v ljubezni do domače govorice, do zemlje, pesmi itd. V tej vlogi se mi zdi Zorman prosvetni delavec, ki se z muko bije za izrazom in sklada domoljubne pesmice z raznimi didaktičnimi poantami, kakor n. pr.:

Zlata govorica dedov,
mi ostane srčna last.
Narod naš, ime slovensko:
Moj ponos in moja čast.
(Slovenska deklica.)

ali pa:

S prosveto le, moj bedni brate,
boš težki mrak prepodil,
razsvetlil ž njo temačno dušo
in spon se osvobodil.
(Južni motiv.)

ki se dado uporabiti pri raznih slavnostnih prilikah kot uspešne izpodbude, četudi niso kdo ve kako originalne.

V ostalem govori o sebi, aeroplanih, mirovnih pogodbah, letnih časih, vrabcu, ljubezni, rodni zemlji, pikniku, poljubih itd. Nič novega ni v teh pesmih. Celo takšne so, da bi jih človek pomotoma zamenjal s pesmijo iz Cimpermanovih časov. Podobe so medle ali pa obrabljene, beseda je neokretna, verz star, rima prisiljena (mési: zmesi), izraz nepesniški (glasovi nog nešteti; težko ume moj jaz; Naj grem s tabo, hrabri jezdec, bodi smoter tvoj in moj!...). Takih očitkov bi bilo še več, dasi ne smemo prezreti dobre volje in funkcije, ki jo more vršiti knjižica tam, kjer je nastala. Strogim umetnostnim merilom zbirka torej ni dorela.

A drugo je oprema, ki jo Jakčeva ilustracija uvršča v serijo najlepših slovenskih pesniških zbirk. *Alfonz Gspan.*

Pirjevec Avgust: Levstikova pisma. Založila Slovenska Matica. V Ljubljani 1931. 352 str.

Stoletnico Levstikovega rojstva je Slovenska Matica proslavila z izdajo njegovih pisem. Bolje se pač ne bi bila mogla spomniti jubileja in komaj kedaj

bi našla primernejšo priliko za izdajo Levstikove korespondence. Dejal bi pa, da je izdajateljica slavnostni pomen morda še preveč poudarila in vtisnila publikaciji res nekaj prigodniško improviziranega, kar ni povsem v skladu z resno zamislijo dela in trajnostnim značajem Levstika dopisnika. Hoteč porabiti priliko, se je izdajateljica v stremljenju, da poda že letos kar v završeni knjigi celo plast Levstikovega udejstvovanja, ki je preogromna, da bi se dala v sedanjem obsegu tudi notranje završiti, očitvidno prenačlila. Ako nadalje upoštevamo, da prireditelj v skopo odmerjenem roku morda pri najboljši volji ni mogel povsem pronikniti v gradivo in da je moral priti v časovno stisko, nas ne začudi, da je pričujoča publikacija nekoliko razočarala. Ta izdaja, prva naša publikacija svoje vrste — tudi celotne korespondence so se doslej objavljale samo po zbornikih in revijah — je celotna le v omejenem smislu zlasti iz dveh razlogov: ker ni pisem Koširjevi Franji in ker so morali izpasti odgovori Levstikovih pisem. Močno obžalujem in pač poglobitna nedostatnost je, da knjiga vsebuje samo Levstikova pisma in ne tudi Levstiku pisanih. Šele celotna korespondenca bi nam popolnoma predočila ozračje dopisovanja in pokazala pobude od obeh strani, kar izvlečki iz pisem le deloma nadomeščajo. Delo bi seveda obsezalo dva zvezka in bi izhajalo dve leti — priznam, da konstelacije niso najugodnejše, a žal mi je, da pričujoči izdaji do monumentalnosti mnogokaj manjka.

Glede obsega zbirke so morda odločali tudi tehnični pomisleki. Drugače je z razporedbo pisem. Prireditelju sta se odpirali zlasti dve možnosti: da razvrsti pisma po dopisnikih ali po časovni zaporednosti brez ozira na dopisnike. Ureditev te vrste, da ostane korespondenca z isto osebo skupaj, je primerna le, kadar se objavijo tudi odgovori, kar namerava na primer prof. Kidrič v izdaji Prešerna (LZ 1927, 454; glede razporedbe pisem gl. Georg Witkowski, *Textkritik und Editionstechnik neuerer Schriftwerke*, Leipzig 1924, str. 148). Pričujoča izdaja obsega samo Levstikov lastni delež celotne korespondence in vendar se je prireditelj odločil za ureditev po dopisnikih. V tem vidim veliko nedostatnost pričujočega dela. Ako bi bila pisma urejena kronološko, bi se Levstikova osebnost enotneje odrazila, nepretrgano bi se začrtala njega življenjska linija in ozadje dobe. Pomislimo tudi, kako se n. pr. med seboj prepleta in dopolnjuje korespondenca med Levstikom, Stritarjem in Jurčičem in njih literarno snovanje. Čitatelj, ki se želi seznaniti z Levstikovimi stremljenji v neki dobi ali celo z njegovim duševnim razvojem, mora sedaj knjigo neprestano prelistavati in iz tu in tam raztaknjenih črt vedno znova zbirati Levstikovo podobo.

Stvar prirediteljeva je, da omogoči umevanje pisem, osebnosti in dobe. Pogrešam uvod, ki bi nam v glavnih obrisih, kolikor je potrebno, da se vživimo v korespondenco, očrtal Levstika, dopisnike in dobo ter obenem označil korespondenco, opozoril na najpomembnejša pisma in pasuse (to bi bilo pri toliki mnogovrstnosti zanimanja in raznorodnosti snovi še posebno priporočljivo). Tak uvod bi zahteval od prireditelja izdelan odnos do predmeta, čitatelj bi pa v njem našel izhodišče in oporo. Te zahteve ne presežajo naloge, ki jo pričakujemo od prireditelja korespondence. Prezreti ne smemo, da tu ne gre za slučajno objavo kakšnih bodi pisem, ampak za smotreno celotno izdajo.

Pričujoča priredba se torej omejuje na stvarna pojasnila k posameznim pismom. Pri objavi rokopisov, ki po večini prvotno niso namenjeni javnosti, dobiva komentar poudarjeno važnost. Razložiti mora stvari, ki so iz pisma samega razvidne in smiselne morda le dopisnikoma, dognati zvezo z življenjem in delom, vpostaviti prehode, izpolniti vrzeli med pismi in tako napraviti iz osamljenih kosov strnjeno vrsto. Umljivo postane, da bi se komentar v kronološko urejeni zbirki šele prav razmahnil: uveljavila bi se kontinuiteta, posamezni načrti, posamezna književna podjetja, kot Klasje, Mladika i. dr., ki se sedaj pojasnujejo pri različnih dopisnikih in ki se torej trgajo ali ponavljajo — ti načrti in podjetja bi se obravnavala z enotnega vidika in se kakor sama uvrščala v razvojno linijo. Seveda bi se tudi pomanjkljivosti v komentarju lažje opazile.

Ne trdim, da so Opombe vseskozi slabe. Nekatere zadeve je prireditelj obdelal izvrstno, ozadje in zgodovino Pavlihe je n. pr. prikazal zelo izčrpno. Pri večini pisem je pa komentar silno skop in nekam slučajen, oprijema se nebitvenega in ne izčrpuje tvarine. Marsikje, kjer bi bila pojasnila neobhodna, jih je prireditelj sploh opustil. Med pismi Miklošiču na primer je koncept pisma (št. XXIV., 2), kjer Levstik Miklošiču priporoča Jurčiča, ki je šel jeseni 1865 na Dunaj študirat (Žigon, LZ 1919, 488; Prijatelj, ČJKZ VI, 130/1). Pirjevec ga ni opremil niti z najmanjšo opombo in zategadelj je koncept neumljiv. Ta in podobna neizčrpnost in slučajnost v pojasnjevanju dopisov kaže, da prireditelj ni bil povsem kos nalogi, vsaj ne v tako kratkem času. K pismom spadajočo literaturo je upošteval skrajno površno in prezrl nekatere najvažnejše prispevke. Skoraj neverjetno se zdi, da Pirjevec n. pr. ne pozna Razprav znanstvenega društva za humanistične vede; ne citira jih in vrzeli v komentarju kažejo, da jih res ne upošteva. Publikacija te vrste izgubi pomen, ako poleg raztresenih objav in poleg neobjavljenih pisem ne dá tudi vseh dosegljivih pojasnil. Silno klavrn je uvodni seznam Levstikovih dopisnikov, ki se Levstikova pisma njim niso ohranila; zaradi smotrenosti in celotnosti izdaje bi moral prireditelj iz ohranjenih odgovorov, a tudi iz drugih zvez dognati in navesti vsebino uničenih, oziroma neerruiranih Levstikovih pisem. Tedaj bi se dal tudi ta del korespondence razvrstiti v zbirko Levstikovih pisem. Nesmotreno je, da si je prireditelj le prerad okrajšal komentiranje z opozoritvijo na literaturo o predmetu. Nastane vprašanje: kak pomen imej izdaja pisem, ako v njej ne najdem vsega, kar iščem, in ako me opombe šele in samo opozarjajo, kje naj iščem pojasnila, namestu da bi same pojasnjevale? Kaj potemtakem ne tratim papirja in časa, ko ponatiskujem pisma, pa ne vem, kam in kod z njimi, če ne preberem komentarja tam, kjer so pisma že objavljena? Ne bi li zadoščal vestno sestavljen bibliografski pregled virov, objav in vse potrebne literature?

Registri so z nekaterimi izjemami menda sploh šibka stran naših znanstvenih publikacij. „Abecedno kazalo“ k Levstikovim pismom je zelo površno; zaman iščem v njem listov: Novice, Glasnik, Slovenec, Slovenski narod, Ljubljanski Zvon (dunajskega ima!) i. dr. Sploh bi bil priporočljiv trojen abecedni seznam: seznam osebnih imen, seznam obravnavanih predmetov in — zaradi Levstikovih filoloških pisem — seznam obravnavanih besed. Na posled bi prireditelj lahko sestavil tudi kronološko tabelo vseh pisem.

Vobče je treba avtorju priznati pošten trud, ki bi se pa popolnoma izkazal le, ako ga ne bi omejevali zunanji pogoji. Nekatere strani v knjigi dajo upati, da bi nalogo izvršil zadovoljivo.

Izdajateljica je poskrbela za dostojno opremo.

P. Pajk.

Ljubica S. Janković: *Iz slovenačke književnosti*. I. Odabrani primeri. II. Istoriski pregled. Beograd 1931. Str. 206. 35 Din.

Zadruga profesorskega društva je založila že II., razširjeno izdajo gorenjega ličnega učbenika, tako potrebnega za medsebojno upoznavanje. Profesorica Jankovićeva je doslej z veliko vnemo napisala že celo vrsto člankov in razpravic o slovenskih piscih. Pričujoča zbirka se pričinja s kratkim odlomkom iz Brižinskih spomenikov, ki so „najstariji pisani spomenik kod svih Slovena“ (125), in se končuje z vzorcem iz Levstikove „Višnjeve repatice“. Nad polovico prispevkov je prevedenih na srbski, ostali so komentirani, vsi pa v latinici. Uvodoma je sicer obrazloženo, da je urednica prevajala zato, ker se s tem cvetnikom obrača do najširših krogov. V prvi vrsti pa se bo zanimala za knjižico vendar le srednješolska mladina, ki bi z večjim pridom uporabljala izvirnike. „Tout homme qui n'a pas soigneusement exploré les patois de sa langue,“ misli Ch. Nodier, „ne la sait qu'à demi.“ Poznam jih, ki se jim ni tožilo pogledati nekoliko k vsem Slovanom, celo k Lužiškim Srbom. Pri tej ali oni pristno slovenski besedi se utegne mladi čitatelj tam na vzhodu spomniti dobrega domačega izraza iz svoje okolice in ga z večjim zaupanjem uvesti v književnost namestu izposojenke, n. pr. vojka za dizgin, itd. Glede izbora bi se dalo dokaj prigovarjati, nekaj tudi glede zgodovinskega pregleda, kjer se n. pr. dvakrat omenja Ferdo Kozak, ki še ni objavil nobene izvirne zbirke, Igo Gruden pa nobenkrat, čeprav ima že tri knjige. Ako se navajata Sardenko in Pogačnik, bi Medved in Valjavec to tudi zaslužila. F. Erjavec je odpravljen z eno besedo, v kazalu se celo imenuje Anton.

Posebno poglavje prikazuje slovensko-srbske književne odnose. Tu bi smela stati iz protestantske dobe imena: Matija Popović iz Srbije, Jovan Maleševac iz Hercegovine, naš B. Kuripešić. Pri Kersniku bi se moglo poudariti, da je povest „Lutrski ljudje“ izšla v srbsčini z naslovom „Stara slika“. Cegnar je prevajal srbske narodne pesmi, Perušek pa „Gorski vijenac“, J. Bilc „Smrt Smail age“. Zorec je spisal „Med Hercegovci“, Golar nam je presajal „Iz bosenskega perivoja“, itd.

To poglavje pa bi kazalo postaviti na širšo podlago: *slovensko-srbsko-hrvatski slovstveni stiki*. Potem bi imeli maturanti precej gradiva. Evo nekaj imen: Jurij iz Brežic in hrvaški glagoljaši, Johannes iz Krka in „Čedadski rokopis“ (1497), J. Juričić = Jurij Kobilja, St. Konzul, A. A. Dalmatin, Frankopan, Valjavec (kajkovsko ljudsko slovstvo, študije o dalmatinskih književnih pojavih), L. Svetec (zgodovinska novela iz hrvaške, oziroma srbske zgodovine), Trdina (Bachovi huzarji), Jurčičevi, Stritarjevi, Gregorčičevi, Krilanovi motivi iz Hrvatske, odnosno z Balkana. Tavčar (Antonio Gledjević), Medved (Kacijanar, Za pravdo in srce), I. Kaš (Dalmatinske povesti), Perušek (Pop Pero). Strokovnjak bo našel še več podobnih zgledov literarne vzajemnosti.

Slovcu je pisava tujih imen sveta, vsaj kadar se obrača do izobražencev, Hrvat in Srb pa jih po mili volji potvarjata. Pred leti me je znanec vprašal, kako se neko cirilsko ime piše v francoščini. Kje naj to vem, ko pa se dá za-